

سرشناسه: صفوی، سید محمد رضا، ۱۳۳۷-

عنوان و نام پدیدآور: درآمدی بر ترجمه قرآن کریم / سید محمد رضا صفوی؛ ویراستار محمد تقی عارفیان.
مشخصات نشر: قم: کتاب حکیم، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۱۶۰ ص.

شابک: 978-622-968085-8

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: قرآن -- ترجمه

موضوع: Qur'an -- Translating

موضوع: قرآن -- مسائل لغوی

موضوع: Qur'an -- Language, Style

شناسه افزوده: عارفیان، محمد تقی، ویراستار

رده بندی کنگره: ۶۶۵/۳

BP۸۲/۲

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۰۷

شماره کتابشناسی ملی: ۶۲۳۷۱۸۳

درآمدی بر
ترجمه
قرآن کریم

سید محمد رضا صفوی

(عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی)

درآمدی بر ترجمه قرآن کریم

نویسنده: سید محمد رضا صفوی

ناشر: کتاب حکیم

ویراستار: محمد تقی عارفیان

صفحه‌آرا و طراح جلد: حسین ونکی قراہانی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۹ ه. ش

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۸۰۸-۵-۸

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای نویسنده محفوظ است.

قم - ک.پ: ۳۷۱۴۹۵۳۱۶۶ - انتشارات کتاب حکیم - ۰۹۱۲۲۵۱۲۴۱۸

تیراژ ۱۰۰۰ نسخه

۹	فهرست:
۱۳	پیشگفتار
۱۳	فصل اول؛ کلیات
۱۳	ترجمه در لغت
۱۳	ترجمه در اصطلاح
۱۴	مراحل ترجمه
۱۴	تفاوت ترجمه و تفسیر
۱۶	ترجمه وابسته به تفسیر نیست
۱۷	ابزار ترجمه قرآن
۱۷	پیش نیازهای ترجمه و تفسیر
۱۷	علم فقه و کلام و تاریخ
۱۹	شناخت اسباب نزول
۲۰	حدیث شناسی
۲۰	دانش اصول فقه
۲۰	علم ناسخ و منسوخ
۲۲	نقش علوم در ترجمه و تفسیر
۲۲	نقش مثبت علوم
۲۲	نقش منفی علوم

- ۲۳ شروط ترجمه و تفسیر
- ۲۳ امانت داری
- ۲۳ ایمان به قرآن و رسالت پیامبر
- ۲۴ تقوا، سلامت نفس و طهارت فکر و روح
- ۲۵ مطالعه تفاسیر معتبر
- ۲۷ فصل دوم؛ مباحث لغوی و صرفی
- ۲۷ اشتقاق و اشتراک در معنا
- ۲۷ حضور معنای ماده در مشتقات
- ۳۲ اشتراک در حروف اصلی و اشتقاق
- ۳۲ تفاوت معنا در ابواب ثلاثی مجرد
- ۳۳ تفاوت يَحْزَنُ و يَحْزُنْ
- ۳۴ تفاوت يَلْبَسُ و يَلْبِسْ
- ۳۶ تفاوت يَصُدُّ و يَصْدُ
- ۳۷ تفاوت يَهْوِي و يَهْوِيْ
- ۴۰ تفاوت يَفْرُقُ و يَفْرِقُ
- ۴۱ تفاوت يَحُلُّ و يَحْلُلْ
- ۴۳ لازم و متعدی
- ۴۷ فصل سوم؛ خاستگاه اشکالات در ترجمه قرآن
- ۵۳ بخش اول؛ خطا در ترجمه واژه‌ها
- ۵۳ اشتراک الفاظ عربی و فارسی
- ۵۳ سیما؛ چهره یا نشانه؟
- ۵۴ معنای فرق و تفريق
- ۵۷ معنای قتل نفس
- ۵۹ تفاوت انتقام و عقوبت
- ۵۹ خذلان؛ وانهادن یا خوار کردن؟
- ۶۰ جمع‌های مفردنما
- ۶۵ کلمات مشترک میان مفرد، مثنی و جمع

۶۹	اشتباه در لزوم و تعدی افعال
۷۱	شهرت یک معنا برای واژه
۸۰	بخش دوم؛ خطا در ترجمه از اشتباه در نحو
۸۱	نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ وَ النِّسَاءِ الْمُؤْمِنَاتِ
۸۱	كِبَائِرُ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ؛ مضاف و مضاف الیه
۸۳	صَالِحِينَ وصف عَبْدَين
۸۵	لَا رَظْبٍ وَلَا يَابِسٍ عطف به وَرَقَةٍ
۸۸	شَّيَاطِينِ الْإِنْسِ بدل عَدُوًّا
۸۹	الْكُفَّارَ عطف به الَّذِينَ اتَّخَذُوا
۹۰	طَعَامٌ مفعول به نیست
۹۱	عَيْنَاكَ فاعل است
۹۳	بخش سوم؛ افزوده های توضیحی در ترجمه
۹۳	افزوده های نادرست
۹۷	افزوده های بی فایده
۹۸	افزوده های شبهه زا
۱۰۰	افزوده با پشتوانه قرینه
۱۰۲	بخش چهارم؛ قراین درونی
۱۰۲	خطاهایی در ترجمه از بی توجهی به قراین
۱۰۲	خلقت حوا از آدم
۱۰۳	صلاح مادی نه معنوی
۱۰۵	زنان آزاده و کنیزان
۱۰۶	کشته شدن و مردن در راه خدا
۱۰۷	خلاصه مباحث این فصل در بررسی ترجمه آیه وضو
۱۱۳	فصل چهارم؛ قواعد نحوی و بلاغی
۱۱۳	مضارع مجزوم در جواب طلب
۱۱۸	مضارع منصوب در جواب طلب
۱۲۰	اشتراک در ضمیر

- ۱۲۶ استعمال لفظ در بیش از یک معنا
- ۱۲۶ استعمال لفظ در بیش از یک معنا در قرآن
- ۱۲۶ دلیل استعمال لفظ در بیش از یک معنا
- ۱۲۹ اشکالات دلیل استعمال لفظ در بیش از یک معنا
- ۱۲۹ اشکال نخست
- ۱۳۰ اشکال دوم
- ۱۳۲ عوامل تعدد معانی در آیات قرآن
- ۱۳۳ نمونه‌هایی از چندمعنایی در آیات قرآن
- ۱۳۶ احتیاج یا حذف مقابلی
- ۱۳۶ معنای لغوی احتیاج
- ۱۳۷ معنای اصطلاحی احتیاج
- ۱۳۸ نمونه‌هایی از احتیاج
- ۱۴۶ تضمین
- ۱۴۶ معنای لغوی تضمین
- ۱۴۷ معنای اصطلاحی تضمین
- ۱۴۸ نمونه‌هایی از تضمین در قرآن
- ۱۵۲ تضمین در غیر فعل
- ۱۵۳ فراوانی تضمین در کلام عرب
- ۱۵۳ ملاک تضمین
- ۱۵۴ شروط سه‌گانه تضمین
- ۱۵۴ نکته پایانی درباره تضمین
- ۱۵۷ کتابنامه

پیشگفتار

خداوند در وصف کتاب خویش فرمود: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَيِّنُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا؛ بی‌گمان این قرآن به استوارترین آیین رهنمون می‌شود و به مؤمنانی که کارهای شایسته کنند، مژده می‌دهد که پاداشی بزرگ خواهند داشت» (اسراء، ۱۷).

اگر قرآن بهترین مسیر را برای بشر ترسیم کرده و استوارترین برنامه‌ها را فراوری انسان‌ها قرار داده و هدایت به این مسیر را هدف نزول خود دانسته است، برای اهل ایمان، از آن بهتر نیست که کتاب الهی را فرا گیرند و به دیگران بیاموزند: «كُونُوا رِبَايَنِينَ يَمَا كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ الْكِتَابَ وَبَمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ؛ چون شما کتاب آسمانی را به مردم می‌آموزید و نیز از آن رو که معارف و احکام آن را فرا می‌گیرید، مردانی الهی باشید» (آل عمران، ۷۹).

ترجمه قرآن به زبان‌های گوناگون از بهترین و اساسی‌ترین کارها در حوزه رساندن پیام خدا و ابلاغ آیین الهی به مردم است که مخاطبان کلام پروردگار جهان‌اند. متفکران قرآن‌پژوه، با توجه به این حقیقت به ترجمه قرآن همت گماشتند و ترجمه‌هایی را نگاشتند و در اختیار تشنگان معرفت گذاشتند. این پویش در ایران و در دهه‌های اخیر، به‌ویژه پس از انقلاب شکوهمند اسلامی، شتابی بیشتر گرفت، و قرآن‌پژوهان فاضل و توانمند ترجمه‌هایی شیوا و دقیق عرضه کردند.

با اذعان به تقدس والای ترجمه قرآن، به این حقیقت نیز باید توجه تام داشت که ترجمه قرآن به این معناست که خداوند چنین و چنان فرموده است؛ حال اگر این گونه نباشد، می توان آن را مصداقی از افترا بر خداوند به شمار آورد و مصداقی از این آیه شمرد: «لَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ * لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ * ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ * فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ؛ اگر او برخی از سخنان را بر ما بسته بود * بی گمان ما از او دست راستش را می گرفتیم * سپس رگ جگرش را می بریدیم (نابودش می کردیم) * و هیچ کدامتان نمی توانستید او را از ما پنهان کنید و از کيفر رهایی دهید»^۱ (حاقه، ۴۴-۴۷). نیز اگر کسانی که زمینه های لازم برای ترجمه قرآن را ندارند، یا اگر دارند آن گونه که باید به آن اهتمام نمی ورزند، می توانند مصداق این آیه باشند: «قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ ... وَأَنْتُمْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ؛ بگو: پروردگارم تنها کارهای زشت را حرام کرده است، ... و نیز اینکه چیزی را که نمی دانید به خدا نسبت دهید» (اعراف، ۳۳)؛ زیرا مترجم و مفسر قرآن اگر دانش لازم برای ترجمه و تفسیر را نداشته باشد یا آن را به کار نبرد، چیزی را به خدا نسبت می دهد که درست و نادرست آن را نمی داند و مصداق «وَأَنْتُمْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ» می شود.

به رغم تلاش های فراوانی که در امر ترجمه قرآن انجام شده است، قرآن پژوهان اعتراف دارند که هنوز تا رسیدن به ترجمه مطلوب به ویژه ترجمه ای پیراسته از خطا فاصله ای بسیار است.

البته ناقدان نکته سنج با بررسی ترجمه ها ضمن اعتراف به ارزش تلاش مترجمان، لغزش های بسیاری را یافته و به جامعه قرآنی عرضه کرده اند که در ارتقای ترجمه ها از جهات گوناگون به ویژه زدودن لغزش ها تأثیری بسزا داشته است و این مسیر باید همچنان ادامه یابد تا از فاصله ای که تا رسیدن به ترجمه های بی خطا وجود دارد، کاسته شود.

این اثر که برای مترجمان قرآن نگاشته شده، گامی کوچک در این مسیر است. این نوشته می کوشد مواردی را که امکان لغزش در آنها وجود دارد، یا مترجمان پیشین به آنها توجه نداشته و در ترجمه قرآن دچار مسامحه یا لغزش هایی

۱. ترجمه آیه با توجه به نظر علامه طباطبائی در المیزان است.

شده‌اند، بیابد و تذکر دهد.

این اثر در چهار فصل عرضه می‌شود. فصل اول به بیان کلیاتی درباره ترجمه قرآن از قبیل تعریف ترجمه، ابزار ترجمه، و پیش نیازهای ترجمه می‌پردازد؛ در فصل دوم مسائلی را درباره لغت و صرف عرضه می‌کند، از قبیل اشتقاق و اشتراک در معنا، حضور یا عدم حضور معنای ماده اصلی در همه مشتقات، اشتراک در حروف اصلی و اشتقاق؛ فصل سوم، خاستگاه اشکالات در ترجمه قرآن را یاد می‌کند، از قبیل خطا در فهم واژگان قرآنی، و خطاهایی که از کم‌توجهی به اعراب کلمات روی داده است؛ فصل چهارم به برخی از قواعد ادبی و بلاغی که در ترجمه‌ها کمتر به آنها عنایت شده است می‌پردازد.

این اثر، بازنویسی کتاب *نقدآموزی ترجمه‌های قرآن* است که در آن تغییراتی عمده روی داد؛ لذا عرضه آن با عنوانی جدید مناسب‌تر دانسته شد.

سید محمد رضا صفوی

اردیبهشت ماه ۱۳۹۹

ماه مبارک رمضان ۱۴۴۱